

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI
TEHNOLOGIE**

POLITEHNICA BUCUREȘTI

CENTRUL UNIVERSITAR DIN PITEȘTI

ȘCOALA DOCTORALĂ FILOLOGIE

**PERSONAJE CU IDENTITATE DUBLĂ ÎN NUVELISTICA
LUI VASILE VOICULESCU**

TEZĂ DE DOCTORAT

Conducător științific,

Prof. univ. dr. Mircea Bârsilă

Doctorand,

Anca Daniela Manu (Lovin)

PITEȘTI

2025

REZUMAT

Scriitor complex, poet, prozator și dramaturg, dar și medic cu o preocupare profundă pentru binele social, Vasile Voiculescu „este interesat de eresuri, simboluri magice, de partea ocultă a existenței.”¹ În nuvelistica lui Vasile Voiculescu de factură magică, statutul anumitor personaje, cel de inițiați, este ascuns sub masca normalității. Pe parcursul narațiunii, iese la iveală adevărata lor fire care se exprimă adoptând ipostaza salvatorului, a celui care are puterea să scoată comunitatea din criză, să îi redea echilibrul. De multe ori acest fapt nu se poate realiza fără autosacrificiu. Alte aspecte esențiale care se desprind din nuvelistica lui Vasile Voiculescu sunt menținerea legăturii cu sacrul, respectarea legilor naturii, păstrarea contactului cu lumea arhaică și cu profunzimea ființei umane.

Proza magică a lui Vasile Voiculescu cuprinde texte scurte, dar dense, cu valențe interdisciplinare, psihologia, antropologia și istoria strălucind discret în țesătura fină a scriiturii. Operele se remarcă prin farmecul limpede al narațiunii, prin discreția fermă a portretelor, prin modul armonios în care viața cosmosului și existența umană curg, în pofida unor scurte accidente individuale sau sociale.

Sergiu Pavel Dan integrează proza fantastică a lui V. Voiculescu în „fantasticul doctrinar”², iar Eugen Simion remarcă faptul că aceste povestiri „dau roată miturilor, eresurilor, miraculosului păgân.”³

Opera literară trebuie, în principiu, să îmbine două caracteristici esențiale, să revoluționeze specia și să păstreze contactul cu restul textelor literare, căci numai păstrând și elemente comune cu ansamblul textelor literare sunt evitate problemele de decriptare a mesajului. Pe parcursul cercetării, este urmărit modul în care este structurată opera, dar și relațiile care se stabilesc între părțile componente. Aspectul sintactic al literaturii este reprezentat de „relațiile pe care le întrețin între ele părțile operei (...) logice, temporale și spațiale.”⁴ Opera este asemenea unui ansamblu arhitectonic și toate părțile componente sunt importante, punând în lumină armonia întregului.

¹ SIMION, Eugen, *Scriitori români de azi*, v.II, vol. II, Editura Cartea Românească, București, 1976 p.302

² DAN, Sergiu Pavel, *Proza fantastică românească*, Ed. Minerva, București, 1975, p.110

³ SIMION, Eugen, Op. cit., p.307

⁴ TODOROV, Tzvetan, *Introducere în literatura fantastică*, traducere din limba franceză de Virgil Tănase, prefață de Alexandru Sincu, Editura Univers, București, 1973, p.37

Teza de doctorat intitulată *Personaje cu identitate dublă în nuvelistica lui Vasile Voiculescu* își propune să investigheze universul prozei magice a lui Vasile Voiculescu, urmând o abordare interdisciplinară care îmbină analiza literară cu perspective antropologice, psihologice și estetice.

În creația lui Vasile Voiculescu, se remarcă o preocupare constantă pentru descoperirea energiilor latente ale personalității umane, iar experiențele superioare, de înaltă trăire spirituală au un rol determinant în aducerea la suprafața conștientului a acestor energii.

Personajele sunt nuanțate și acoperă o gamă diversă de manifestări, de la seninătatea unor inițiați precum Bujor din *Misiune de încredere* și Savila din *Lacul rău*, la aerul malefic al frumoasei Mărgărita din *Iubire magică* sau la profunzimea și spiritul de sacrificiu al unor eroi precum Berevoi sau Amin.

În proza fantastică a lui V. Voiculescu, opoziția *arhaic/modern* este reliefată prin contrastul dintre *inițiați*, cei care conduc desfășurarea actelor magice și indivizii comuni ce s-au înstrăinat de sacru. Acești protagoniști au menirea de a salva comunitatea dintr-o situație critică. Ei sunt fie inițiați, asemenea Luparului, din *În mijlocul lupilor*, personajelor eponime din *Ultimul Berevoi* și *Pescarul Amin*, sau Savilei, din *Lacul rău*, fie se află în curs de inițiere asemenea lui Aliman, din *Loștrița*, sau artistului din *Căprioara din vis*.

Analizând comportamentul inițiaților din nuvelistica lui Vasile Voiculescu, se desprind două tipare comportamentale centrale: unul care conduce către sine și către o lume superioară; celălalt care exprimă relația omului cu semenii, în această situație funcționând tiparul alterității, al străinului. Inițiații sunt cei care știu să păstreze contactul cu aceste două lumi și să le armonizeze, înțelegându-le.

Omul nu trăiește doar într-un univers fizic, ci și într-un univers simbolic, iar limbajul, mitul, arta și religia aparțin acestui univers. Imaginația izvorăște din interior și se completează prin interacțiunea individului cu lumea.

Fantasticul introduce în universul mimetic construit în opera literară adierea tulburătoare a *altor* lumi posibile. În opera fantastică, realitatea știută este perturbată de un eveniment necunoscut în privința căruia subiectul ezită între două explicații: cea *obiectivă* și cea *subiectivă* (iluzorie). În literatura fantastică, ezitarea personajului trebuie să fie dublată de ezitarea cititorului.

Magia are două roluri în proza lui Vasile Voiculescu: de a reactiva energiile primare uitate (aici se integrează cele mai valoroase texte precum *Ultimul berevoi*, *Pescarul Amin*, *În mijlocul lupilor*, *Lacul rău*) și de a domina prin *vraja înrobitoare*, prin magia ilicită, cea care este destinată unui scop egoist. Aceasta poate fi spulberată doar prin acțiunea unei vrăji mai puternice, printr-o forță superioară, fapt evidențiat în povestirile cu caracter erotic *Lostrița*, *Iubire magică sau Sakuntala*, dar și în *Schimnicul*, povestire în care orgoliul protagonistului îl determină să producă tulburare și pagubă în obștea mănăstirii. În proza cu caracter erotic, este prezentă structura arhetipală a alterității, *arhetipul străinului*, femeia fiind de-a lungul secolelor o astfel de identitate înfricoșătoare și fascinantă pentru bărbați, aparținând lumii terestre, dar având și un mister care o face înspăimântătoare și de neînțeles.

Pentru a contura această identitate dublă a protagoniștilor, am urmărit în prezenta cercetare doctorală două mari direcții care se intersectează și se îmbogățesc reciproc: rolul miturilor și al ritualurilor în existența umană și prezența *arhetipurilor* în *inconștientul colectiv* care completează forța conștientului. *Inconștientul colectiv* este un adevărat colos care, uneori se revoltă pentru că a acumulat prea multe reziduuri în complexul numit *umbră*, alteori arată latura sublimă a existenței prin manifestările religioase sau artistice, iar adesea folosește măști care să medieze relația cu sacrul sau cu ceilalți semeni, activând complexul *persona*. Aceste noțiuni, aparținând operei lui C. G. Jung se regăsesc în opera lui Vasile Voiculescu, în special în opere care prezintă vechi practici șamanice. Protagonști precum Berevoi sau Amin apelează la zestrea genetică a neamului lor și a umanității activând profunzimile Sinelui.

Lumea este o sumă de principii opuse și forța ei izvorăște tocmai din această atracție permanentă a contrariilor. Această dualitate nu trebuie văzută în manieră distructivă, ci într-o abordare complementară, unitatea contrariilor funcționând în existența umană, dar și la nivelul operelor analizate sub diverse aspecte: în interiorul ființei umane prin complexul anima/ animus, care reflectă armonia androgenului în spirit; la nivelul literaturii fantastice care are o latură dublă, una care se arată și alta care se ascunde; la nivelul realității care, în pofida elementelor concrete care o caracterizează, stă tot timpul sub semnul Măyei, iluzia cosmică; la nivelul personajului literar care este pe de o parte o *ființă de hârtie*, care aparține lumii literaturii, iar pe de altă parte propune imagini ale ființei umane.

Conceptul de personaj își are originea în termenul *persoană*, care provine de la masca de teatru, din grecescul *prosopon* și din latinescul *persona* și face referire la un individ uman în totalitatea sa, cu elemente fizice și psihice care funcționează armonios. *Personajul literar* este pe de o parte o *ființă de hârtie*, care aparține lumii literaturii, iar pe de altă parte propune imagini și ipostaze ale ființei umane, ca existență individuală și ca entitate aflată în interacțiune cu alte personaje. Este un element esențial al unei lumi ideale, dar are scopul de a reflecta trăsături ale celei reale. Personajul literar este o oglindă a umanului și în același timp parte a unui act comunicațional. Funcția unui personaj exprimă relația care se stabilește între procesul de desfășurare al acțiunii și rolurile îndeplinite de personaje în interacțiune. Pe măsură ce acțiunea avansează, rolurile se pot schimba. În studiul, *Logica povestirii*, Claude Bremond afirmă că principalele roluri narrative sunt cel de *agent*, inițiator al acțiunii, și cel de *pacient*, cel afectat de procesele modificatoare sau conservatoare. Această relație dintre acțiune și reacțiune este evidențiată și de Sergiu Pavel Dan care împarte personajele din proza fantastică în două categorii *personajul inițiator*, autor conștient sau inconștient, al intrigii neobișnuite și *personajul experimentator*, cel care suportă efectele acțiunii insolite.

Pacientul, personajul influențat, poate fi beneficiar sau victimă. Acesta primește răsplată sau pedeapsă. Cu acest pacient face pereche *agentul răsplătit* sau *pedepsitor*. Și rolul de *agent* este nuanțat remarcându-se următoarele tipuri: *influențatorul*, (informatorul și tănuitorul, seducătorul și intimidantul, obligatorul și interdictorul, sfătuitoarea și sfătuitoarea inhibitor) *amelioratorul* și *degradatorul*, *protectorul* și *frustratorul*. În proza magică a lui Vasile Voiculescu, personajele inițiate au în general rolul de *agent ameliorator*. Berevoi, apărătorul vitelor din *Ultimul berevoi*, Șotropa și vânătorul Șușnea mai mult în rol de *prestator*, alături de Părintele Teoctist - personajele inițiate din *Schimnicul*, Luparul, îmblânzitorul fiarelor din *În mijlocul lupilor*, Bujor, protectorul ființelor vulnerabile din *Misiune de încredere*, Amin, salvatorul peștilor din *Pescarul Amin*, Savila, din *Lacul rău*, sergentul-major Negrea, din *Viscolul*. Kiva, reprezentanta magiei ilicite, vrăjitoarea din *Sakuntala*, joacă rolul de *agent ameliorator* pentru Dionis, dar urmărește doar propriul interes. Se dovedește a fi o foarte bună influențatoare cu intenții seducătoare față de Dionis, folosind-o ca prestatoare pe Rada, deținătoarea frumuseții. Kiva este pe rând informatoare și tănuitoare pentru bărbați, sfătuitoare și obligatoare pentru Rada. În final, i se poate atribui rolul de *agent degradator*.

Trăind în societate, oamenii au observat că este productiv să-și controleze emoțiile, chiar să afișeze o anumită expresie care să mascheze exprimarea adevăratelor sentimente. De aceea, este extrem de important de urmărit îmbinarea comunicării verbale cu cea paraverbală și cu cea nonverbală care le întregește. Prin intermediul mimicii, interlocutorul identifică emoția pe care locutorul o simte, chiar dacă ea nu este exprimată verbal. Și, uneori, faptul că expresia feței trădează o anumită emoție puternică poate fi exploatat de interlocutor. În construcția personajului, expresia, mimica, în anumite momente ale actului narativ, dezvăluie intenția de a-și comunica emoțiile, prin *expresia semn*, sau ascunde această intenție, prin *expresia indice*, care trebuie să fie decriptată de receptor. Posibila vulnerabilitate rezultată în urma manifestării emoțiilor are drept consecință dorința de a masca adevăratele trăiri, de a le ține sub control atât în interior, dar mai ales de a le camufla, de a nu le lăsa să fie exprimate și exploatate de un posibil profitor. Și, astfel, apare *masca* socială ca parte a personalității umane.

Măștile sunt de mai multe tipuri: masca de teatru, masca de carnaval și masca funerară. Termenul *persona*, provenind din latinescul *persona* și din grecescul *prosopon*, desemnează masca din teatrul antic grec. Conceptul *persona* reprezintă și modul în care omul vrea să fie văzut în societate cu dublul rol de a realiza o anumită impresie asupra altora și de a se adapta.

În spiritualitatea arhaică, un rol important îl aveau măștile. Acestea erau obiectele purtate de șaman în timpul actului magic și aveau un profund rol simbolic, deoarece inițiatul se identifica prin intermediul lor cu manifestarea divină pe care o întruchipau. Masca exprima legătura cu o realitate sacră și de aceea era utilizată cu mare precauție și respect.

Deși este un simplu obiect, masca are o multitudine de trăsături, ascunzând o realitate profundă. Masca religioasă contribuie la crearea unei atmosfere propice ritului, la întâlnirea cu sacralul. Masca teatrală are conotații tragice și ludice, de divertisment, dar are și capacitatea de a exprima complexitatea ființei umane. Din acest punct de vedere, literatura și ideea de personaj literar, se întâlnesc cu psihologia și cu capacitatea omului de a schimba măștile sociale pentru a îndeplini diferite roluri și pentru a se întregi pe sine. Masca este o fațetă a personalității umane, care se arată și se ascunde sau se schimbă în funcție de necesități în relația de comunicare a omului cu lumea. Ea mijlocește, metamorfozează, eliberează, protejează și ascunde, dar păstrează legătura cu umanitatea celui care o poartă.

Parcurgerea unei opere fantastice îl conduce pe cititor către înțelegerea unor adevăruri profunde despre existență, semnele esențialului fiind presărate peste tot. Totuși, ele sunt camuflate atât de bine în real, încât pot fi trecute neobservate. *Personajele inițiate*, magicieni, solomonari, vrăjitori, au puterea de a relaționa cu o realitate superioară. În anumite momente, prin intermediul unor practici pe care le stăpânesc și al unor adevăruri pe care le dețin, pătrund în esența lucrurilor, fapt cunoscut și de ceilalți. Aceștia le solicită ajutorul, dar nu ezită să se îndepărteze de ei imediat ce au fost ajutați. Două măști esențiale dețin aceste personaje: cea a *inițiatului*, a celui care are contact cu sacrul, cu o altă lume capabilă să o stabilizeze și pe aceasta și cea a *individului banal*, copleșit de îndatoriri și de propriile limite.

În opera lui Vasile Voiculescu, sunt inițiați care îi pot ghida pe profani către înțelegerea acestor semne, mesajul fiind acela că oricine poate deveni un inițiat, dar trebuie să parcurgă această cale a inițierii. Ea poate fi moștenită ca meșteșug din generație în generație, ca în cazul personajelor Berevoi, Amin, Savila, Șotropa, Șuşnea, Luparul, sau poate fi dobândită instantaneu într-o situație disperată, cum este cazul lui Costache Negrea din *Viscolul* sau al adolescentului din *Lipitoarea*.

Chiar dacă omul contemporan este atât de preocupat de latura sa rațională, el nu se poate desprinde de componenta magică prezentă chiar în gândirea sa. Ea izvorăște din imaginația umană cu scopul de a liniști emoțiile individului și de a le canaliza constructiv, dându-le o explicație. Deși beneficiază de tehnică, individul modern nu se poate detașa de povara reprezentată de conștientizarea condiției umane, de primejdia de a se rătăci în propriile abisuri sufletești sau de copleșitoarea presiune socială. Ceea ce este asemănător dă roade asemănătoare, partea are valoarea întregului, contrarul acționează împotriva contrarului. Acestea sunt formule ale magiei simpatice moștenite din străvechime menite să aducă ordine în sufletul individului; sunt tipare cognitive create în milenii de experiență, dar avându-și sursa în latura emoțională a existenței. De-a lungul epocilor, manifestările magice au îmbrăcat diferite forme, exprimând nevoia omului de stabilitate și de sens. Oricât de emancipat ar fi omul modern și în ciuda explicațiilor raționale pe care le deține, acesta are nevoie de practici ritualice ca să-l elibereze de stres și să-i dea încredere în reușită. Gândirea magică, un element esențial în lupta pentru supraviețuire de-a lungul mileniilor, l-a ajutat pe individ să dea sens unei lumi care pare de neînțeles și îi dă puterea să acționeze fără teama de eșec, simțindu-se protejat de o ființă superioară, iar superstițiile și gândurile iraționale au jucat un rol esențial în perpetuarea speciei până astăzi.

Pentru a evidenția modul în care elementele prezente în gândirea omului arhaic au supraviețuit și se regăsesc metamorfozate în comportamentul omului contemporan, au fost analizate câteva elemente ale spiritualității universale: detașarea individului de capcanele lumii materiale, păstrarea legăturii cu esența existenței și a propriei ființe, aspirația spre perfecțiune. Omul are permanent nevoia de a păstra legătura cu sacrul, cu o realitate superioară care să-l protejeze și acest fapt se realizează prin intermediul miturilor și al riturilor. Ritualul, procedeul magic desfășurat după un scenariu riguros, este menit să atragă sau să respingă forțele oculte care ar putea interveni în existența umană.

În nuvelistica lui Vasile Voiculescu, dezechilibrele existente la nivelul colectivității sunt produse de orgoliul omului contemporan care se îndepărtează de natură și de regulile și tiparele comportamentale ancestrale. Societatea modernă are iluzia că se poate dispensa de zestrea arhaică, de amprenta experienței umanității pe care o poartă în sine, iar această iluzie provoacă situații problematice. Vraciul, magul, ursitorul, solomonarul, omul ales pentru a săvârși un ritual, este cel care, rămas aproape de natură, îi înțelege glasul și știe să-i dirijeze energiile.

Pe parcursul cercetării este urmărit modul în care este structurată opera, dar și relațiile care se stabilesc între părțile componente.

La nivel structural, în cadrul prozei fantastice a lui Vasile Voiculescu există o dihotomie fundamentală între *narațiunile în ramă* precum *Căprioara din vis*, *În mijlocul lupilor*, *Misiune de încredere*, *Sezon mort*, *Iubire magică* și cele construite *fără ramă*, din care se remarcă *Ultimul berevoi*, *Schimnicul*, *Loștrița*, *Lacul rău*, *Pescarul Amin*, *Lipitoarea*, *Viscolul*.

Narațiunile voiculesciene fără cadru sunt guvernate de alte legi naratologice decât cele cu cadru. În narațiunile fără ramă, naratorul este heterodiegetic, omniscient și omniprezent, fiind cel care ghidează cititorul în actul lecturii. *Ezitatea* necesară existenței fantasticului este menținută prin acțiunile personajelor și prin țesătura simbolică, având rolul de a lăsa opera deschisă și de a implica cititorul în manieră creatoare în actul lecturii.

În narațiunile cu cadru, există în preambul un *narator cu tentă auctorială* care dirijează conversația, și un *narator actorial* care va reda povestirea inserată în cadru. Acesta a rămas fascinat de o realitate care îi depășește puterea de înțelegere și este nevoit să se vindece și să caute răspunsuri prin actul povestirii. Conceptul de povestire în ramă cuprinde esența ficțiunii, căci este

prezentat modul în care într-un univers luat ca reper mimetic, având toate datele unui univers real, se inserează o altă realitate care prinde viață în actul narării.

În narațiunile în ramă ale lui Vasile Voiculescu, relația narator-naratori este construită într-o manieră dialectică. Naratorul este cel care propune o istorisire cu o posibilă explicație supranaturală, iar naratorii sunt partizanii explicațiilor raționale. Valoarea operei lui Vasile Voiculescu stă în măiestria cu care stimulează sugestia, prin abilitatea de a strecura simbolurile în puncte cheie, cu dublul rol de a servi epicul și de a susține fantasticul și atmosfera pe care o generează situațiile din categoria fantasticului literar.

Pe parcursul prezentei cercetări, este analizată și dimensiunea pragmatică a operei. Literatura este un act de comunicare atât în cadrul textului, între instanțele narrative, cât și în relația autor-operă-cititor. *Dimensiunea pragmatică* este o relație inefabilă, în diacronie și în sincronie, care se stabilește între emițător și receptor. Personajul literar se dezvăluie în fața receptorului prin intermediul codului lingvistic și se reconstruiește în mintea cititorului, cu o față dublă, una care se aseamănă celei proiectate de autor și alta nouă, care se ascunde în mintea lectorului și care îmbogățește permanent personajul. Dimensiunea receptării operei literare este deosebit de importantă, deoarece personajul literar izvorăște din imaginația scriitorului și oferă o oglindă cititorului. Este un element esențial al unei lumi ideale, dar are scopul de a reflecta trăsături ale celei reale.

Vasile Voiculescu îmbină armonios pe parcursul prozei sale magice rigurozitatea construcției narrative, cu farmecul concis al stilului și cu tematica diversă și originală, știind să capteze atenția cititorului de la primele cuvinte și să o mențină până la final prin intermediul tensiunii narrative, al umorului și al profunde problematice sociale abordate.

Cele mai importante **obiective** ale prezentei cercetări doctorale vizează:

- evidențierea rolului esențial al actului naratologic și al lecturii pentru umanitate;
- caracterul regenerator și purificator al miturilor;
- relația omului contemporan cu timpul și cu două aspecte esențiale ale acestuia: timpul profan și timpul sacru;

- importanța arhetipurilor și a tiparelor comportamentale în înțelegerea societății contemporane;
- delimitarea a două categorii esențiale de personaje: cel al eroului, (al salvatorului) și cel al străinului, (al alterității).
- un obiectiv esențial este analizarea personajelor cu identitate dublă din proza magică a lui Vasile Voiculescu. Sub masca normalității se ascunde magicianul, solomonarul, cel care are misiunea de a reda echilibrul unei colectivități aflate în criză;
- analizarea povestirilor lui Vasile Voiculescu din punct de vedere naratologic și stilistic;

Demersul analitic are drept fundament o abordare interdisciplinară, integrând elemente din teoria literaturii, hermeneutică și estetica receptării. Pentru abordarea acestei teme, au fost aprofundate lucrări importante despre teoria textului literar, cu privire la psihologia analitică, dar și cu privire la actul magic, la conceptul de personaj și de portret literar și la conceptul de mască.

Complexitatea cercetării a necesitat utilizarea unor metode diversificate. În primul rând am utilizat analiza textuală, completată de procedee hermeneutice și comparativ-interpretative care permit explorarea în profunzime a mesajului textual, dar și mitocritica. Am folosit atât demersul inductiv, pornindu-se de la particular la general, de la textul povestirilor la mesajul profund al acestora, dar și pe cel deductiv, pornind de la general la particular, de la elemente de teorie literară la identificarea modului în care sunt prezente în text. Metodologia cercetării îmbină abordările de tip stilistic, comparativ și hermeneutic pentru a reliefa complexitatea mesajului și a scriiturii.

Prin urmare, considerăm că studiul conceput îndeplinește condițiile de formă și de fond specifice unei cercetări doctorale. În plus, dincolo de funcția lui utilitară, el îndeplinește și o funcție afectivă. Cercetarea noastră se adresează celor interesați de opera scriitorului Vasile Voiculescu, de temele abordate în cadrul ei.

Prezenta cercetare poate fi continuată, diversificată și completată. În stadiul actual poate fi folosită de cei care sunt pasionați de proza fantastică, de cercetarea acesteia, de analiza comportamentului uman, a personajului literar și de modul în care acesta sugerează direcții importante cu privire la relațiile interumane. Poate fi o sursă de inspirație pentru receptorii specializați, profesori, studenți, cercetători, dar și pentru publicul larg.

Validarea științifică a prezentei lucrări a fost realizată prin publicarea unor articole în reviste de specialitate, sub îndrumarea conducătorului științific, prof. univ. dr. Mircea Bârsilă. Acestea au fost publicate în reviste indexate în baze de date internaționale.

Lista este următoarea:

1. *Sign and Symbol in Fantastic Literature*, Journal of Romanian Literary Studies, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, No. 34, 2023, ISSN:2248 – 3004, pp.609-614
2. *The Sacred and the Fantastic*, Journal of Romanian Literary Studies, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, No. 34, 2023, ISSN:2248 – 3004; pp.601-608
3. *The Archetype in The Fantastic Prose of Vasile Voiculescu*, Journal of Romanian Literary Studies, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, No. 26, 2021, ISSN:2248 – 3004, pp.532-539
4. *Arhetip și energie creatoare*, Studii doctorale filologice, Editura Universității din Pitești, No.4, 2021, pp.81-90
5. *Personaje cu identitate dublă în nuvelistica lui Vasile Voiculescu*, Studii doctorale filologice, Editura Universității din Pitești, No.5, 2022, ISSN 2559-3811, pp. 92-99

Aceste contribuții confirmă coerența, consistența și valoarea științifică a demersului doctoral, evidențiind originalitatea abordării prozei magice a lui Vasile Voiculescu.

Structural, ne-am propus un plan tematic care să cuprindă patru capitole principale (I.*Fantasticul în literatură și actul lecturii*; II. *Mit, rit, magie. Proza mitico-magică*;

III. *Personajul literar între mască și modelul arhetipal*; IV. *Personaje cu identitate dublă în nuvelistica lui Vasile Voiculescu*), precedate de introducere, urmate de concluzii și de bibliografie.

Primul capitol intitulat I.*Fantasticul în literatură și actul lecturii* cuprinde trei subcapitole:

1.a. *Semn și simbol* în literatura fantastică, 1.b. *Sacrul și fantasticul* și 1.c.*Arhetip și energie creatoare*. În primul subcapitol, este analizată nevoia omului de a evada din realitatea cotidiană. Fantasticul a apărut din pasiunea oamenilor „pentru întâmplări dincolo de fire”⁵, dar și ca o consecință a capacității umane de reprezentare a realității.

⁵VOICULESCU, Vasile, *Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, București, 1998, p. 294

În nuvelistica lui Vasile Voiculescu, *magical*, dependent, ca ritual, de reguli stricte și de o logică specifică, aceea, de pildă, a analogiei, a contiguității și a similarității, interferează, sub anumite aspecte, din perspectiva laică a omului modern, cu *fantasticul*. În accepția de categorie a imaginarului, *fantasticul* se împlinește sub semnul enigmaticului care provoacă neliniște, teamă, anxietate și implică perturbarea ordinii cunoscute a realului.

O altă dimensiune abordată în prezentul studiu este cea pragmatică. Aceasta urmărește imaginea *cititorului model*⁶ sau *abstract*⁷, un destinatar ideal, capabil să înțeleagă mesajul operei. Lumea operei este rodul strădaniei *autorului real*, destinată unui *cititor real*, capabil să valorifice mesajul printr-o lectură activă, beneficiind de valențele etice și estetice ale acesteia.

În cel de-al doilea subcapitol se analizează relația dintre două concepte importante, cel de *sacru* și cel de *fantastic*, în care imaginația umană are un rol determinant. Între gândirea creativă a omului și literatura fantastică este o legătură extrem de puternică ce exprimă forța individului de a-și imagina și de a descrie o multitudine de lumi posibile.

Din punct de vedere structural, opera fantastică este analizată pornind de la *Structura globală a unei narațiuni*⁸, urmând modelul Labov, Waletzky, detaliat în studiul *Analiza narativă: versiuni orale ale experienței personale* (1981). Opera fantastică cuprinde următoarele secțiuni: *orientarea, complicarea, evaluarea, rezoluția și coda*, iar prezența acestor elemente în cadrul textelor lui Vasile Voiculescu este detaliată în capitolul al patrulea intitulat *Personaje cu identitate dublă în nuvelistica lui Vasile Voiculescu*.

În subcapitolul 1.c. *Arhetip și energie creatoare*, se analizează relația literaturii cu psihologia, deoarece „sufletul este matricea și recipientul tuturor științelor, precum și al oricărei opere de artă.”⁹ Pe parcursul subcapitolului sunt definite concepte precum inconștientul personal, inconștientul colectiv și arhetipul, elemente care se regăsesc în proza magică a lui Vasile Voiculescu și care vor fi detaliate în capitolul al patrulea.

⁶ ECO, Umberto, *Lector in fabula*, în românește de Marina Spalas, Ed. Univers, București, 1991, p.87

⁷ LINTVELT, Jaap, *Încercare de tipologie narativă – Punctul de vedere*, Ed. Univers București, 1994, p.28

⁸ LABOV, William, WALETZKY, Joshua, *Structura globală a unei narațiuni*, în studiul *Analiza narativă: versiuni orale ale experienței personale*, (1981), trad. Constanța Crișan-Simu, în vol. *Poetica americană*, studii critice, antologie note și bibliografie de Mircea Borcilă și Richard McLain, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, pp.288-300

⁹ JUNG, C.G., *Despre fenomenul spiritului în știință și artă*, traducere din limba germană de Gabriela Danțiș, Editura Trei, București, 2003, p.90

Capitolul al doilea, intitulat *Mit, rit, magie. Proza mitico-magică*, cuprinde subcapitolele

2.a. *Gândirea magică*; 2.b. *Mit, eternitate și timp în gândirea omului arhaic*; 2.c. *Simbolistica centrului. Spațiul în gândirea omului arhaic*; 2.d. *Rit și magie*; 2.e. *Tipuri de magie*; 2.f. *Șamani și personaje inițiate* și analizează concepte esențiale ale spiritualității universale, mitul și ritul, felul în care se manifestă gândirea magică, în cadrul principalelor tipuri de magie, cele două aspecte esențiale ale timpului, sacru și profan, cu diferențele de rigoare, conceptul de centru și legătura cu spațiul sacru și cu mandala, trăsături ale șamanismului și felul în care aceste elemente teoretice se regăsesc în proza magică a lui Vasile Voiculescu.

Capitolul al treilea, *Personajul literar între mască și modelul arhetipal* cuprinde două subcapitole: 2.a. *Rolul personajului literar și al portretului în transmiterea mesajului* și 2.b. *Masca - latură a dublei identități*. În primul subcapitol, este analizat conceptul de personaj, cel de portret literar, care reprezintă descrierea fizică și morală a instanței narrative create, dar și exemple concludente din proza magică a lui Vasile Voiculescu, tipologia care se remarcă fiind cea a magicianului, a personajului inițiat.

Al doilea subcapitol intitulat *Masca - latură a dublei identități* analizează relația individului cu societatea și cu sine. Pe parcursul existenței, omul îndeplinește mai multe roluri sociale care îl ajută să relaționeze cu cei din jur. Psihiatrul elvețian C.G. Jung afirma că o parte a Sinelui, acesta reprezentând arhetipul totalității psihice, este *persona*, care reprezintă afișarea unui eu social, acest arhetip permițând reglarea influenței exterioare asupra personalității. Prin intermediul ei, se organizează raportul individului cu societatea și maniera în care omul comunică. Vechea denumire a măștii, *persona*, a desemnat, mai târziu, noțiunea de individ, din perspectiva măștilor sale sociale.

Masca, obiectul purtat în timpul diferitelor manifestări magice și religioase și ulterior, în actul artistic, are o multitudine de semnificații și ascunde o realitate profundă. Masca religioasă contribuie la crearea unei atmosfere propice ritului și la întâlnirea cu sacralul; masca teatrală are conotații tragice și ludice, de divertisment, dar are și capacitatea de a exprima complexitatea ființei umane. Din acest punct de vedere, literatura și ideea de personaj literar, se întâlnesc cu psihologia și cu capacitatea omului de a schimba măștile sociale pentru a îndeplini diferite roluri și pentru a se

întregi pe sine. Masca este o fațetă a personalității umane, care se arată și se ascunde sau se schimbă în funcție de necesități în relația de comunicare a omului cu lumea.

Capitolul al patrulea intitulat *Personaje cu identitate dublă în nuvelistica lui Vasile Voiculescu*, cuprinde următoarele subcapitole: *Personaje inițiate. Revitalizarea epică a arhaicității prin intermediul practicilor șamanice; Vânătoarea magică* - prozele cinegetice studiate sunt: *Ultimul berevoi, Schimnicul, Căprioara din vis, În mijlocul lupilor, Misiune de încredere, Sezon mort*; iar în subcapitolul cu privire la *Pescuitul magic* am analizat *Pescarul Amin* și *Lacul rău*.

În subcapitolul *Femeia – prototip al alterității* sunt analizate prozele *Loștrița, Sakuntala* și *Iubire magică* care au drept temă comună dragostea. În proza magică a lui Vasile Voiculescu, iubirea este pasională, tulburătoare, destabilizatoare, dar durează puțin. Bărbații îndrăgostiți își pierd echilibrul, aplică pentru scurt timp o proiecție a idealului feminin asupra persoanei care le atrage atenția și, speriați de forța sentimentului, se îndepărtează înainte de a i se dedica. Afirmările sunt susținute și de paralela realizată cu alte texte ale literaturii române și universale: personajul Marina, din *Pe strada Mântuleasa* de Mircea Eliade, Carmen, eroina lui Prosper Mérimée, Irinuța, protagonista povestirii *Balaurul*, din volumul *Hanu Ancuței*, de Mihail Sadoveanu și fata Împăratului Roș din *Povestea lui Harap Alb* de Ion Creangă.

În nuvelistica lui Vasile Voiculescu, se remarcă o preocupare constantă pentru descoperirea energiilor latente ale personalității umane, iar experiențele superioare, de înaltă trăire spirituală, au un rol determinant în aducerea la suprafața conștientului a acestor energii.

În cel de-al patrulea subcapitol, *Logos și elemente primordiale – fundamente ale universului magic și ficțional* este prezentat rolul esențial al elementelor primordiale ale cadrului natural: apa, aerul, pământul și focul. Acestea sunt personalizate frecvent și au un rol activ în acțiune, influențând destinul personajelor. Un alt element important este logosul. Sunt prezentate valorificările magico-religioase ale cuvântului și rolul descântecului în actele magice.

În subcapitolul *Arhetipul în proza fantastică a lui Vasile Voiculescu*, este prezentat modul în care se reflectă conceptele de inconștient colectiv și de arhetip în proza lui Vasile Voiculescu, în special în *Ultimul berevoi* și în *Pescarul Amin*.

Concluziile de la sfârșitul lucrării fac o trecere în revistă a obiectivelor propuse și punctează principalele direcții ale cercetării.

Lucrarea se încheie cu bibliografia consultată. Aceasta este prezentată urmărind trei secțiuni: bibliografia operei, bibliografia critică și bibliografia teoretică.

Mesajul transmis de Vasile Voiculescu prin intermediul povestirilor sale de factură magică este acela că omul nu este o sumă a măștilor sale sociale, ci reprezintă figura luminoasă și întreagă a celui care a înțeles care-i este menirea și o urmează.

BIBLIOGRAFIE:

I.BIBLIOGRAFIA OPEREI:

1. VOICULESCU, Vasile, *Povestiri*, I-II, cu un studiu introductiv de Vladimir Streinu, București, 1966
2. VOICULESCU, Vasile, *Viscolul*, București, 1968
3. VOICULESCU, Vasile, *Iubire magică*, îngr. și postfață de Gelu Ionescu, București, 1975
4. VOICULESCU, Vasile, *Capul de zimbru. Iubire magică*, I-II, povestiri, pref. de M. Tomuș, ed. îngrijită și tabel cronologic de I. Voiculescu, București, 1972
5. VOICULESCU, Vasile, *Iubire magică*, povestiri, București, 1975
6. VOICULESCU, Vasile, *Povestiri*, I-II, îngr. Victor Iova, București, 1982
7. VOICULESCU, Vasile, *Récits*, tr. și postfață Irina Bădescu, București, 1983
8. VOICULESCU, Vasile, *Iubire magică*, îngr. Victor Iova și Aurora Slobodeanu, București, 1984
9. VOICULESCU, Vasile, *Confesiunea unui scriitor și medic*, în vol. *Gânduri albe*, îngr. și introducere Victor Crăciun, prefață Șerban Cioculescu, București, 1986
10. VOICULESCU, Vasile, *Loștița. Căprioara din vis*, îngr. Florentin Popescu, București, 1995
11. VOICULESCU, Vasile, *Integrala prozei literare*, ediție îngrijită, prefață și cronologie de Roxana Sorescu, Ed. Anastasia, București, 1998
12. VOICULESCU, Vasile, *Antologie de versuri și proză*, îngr. Sultana Craia, București, 2002
13. VOICULESCU, Vasile, *Opera literară*, vol I, *Proza*, îngr. și introd. Roxana Sorescu, București, 2003

Alte opere beletristice:

14. ELIADE, Mircea, *Pe strada Mântuleasa*, Ed. Humanitas, 2008
15. MÉRIMÉE, Prosper, *Carmen*, în vol. *Despre dragoste și alte întâmplări*, Ed. Univers, București, 2008
16. SADOVEANU, Mihail, *Balaurul*, în vol. *Hanu Ancuței*, București, Art, 2011

II.BIBLIOGRAFIE CRITICĂ:

1.Studii și eseuri în volume:

17. APETROAIE, Ion, *V. Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1975
18. BALOTĂ, Nicolae, *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, București, 1974
19. NEGOIȚESCU, I., *Scriitori moderni*, București, E.P.L., 1966
20. OPREA, Nicolae, *Magicul în proza lui Vasile Voiculescu*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003
21. OPREA, Nicolae, *Vasile Voiculescu-monografie*, Editura Aula, Brașov, 2006
22. SIMION, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. II, Editura Cartea Românească, București, 1976
23. SIMION, Eugen, *Mircea Eliade – Nodurile și semnele prozei*, Editura Univers enciclopedic, București, 2005
24. VLAD, Ion, *Descoperirea operei*, Ed. Dacia, Cluj, 1970
25. VLAD, Ion, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Ed. Minerva, București, 1972
26. ZAHARIA-FILIPAȘ, Elena, *Introducere în opera lui V. Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1980

2.Istorii literare:

27. ***, *Istoria literaturii române din perspectivă didactică*, Ed. Paralela 45, 2000
28. MANOLESCU, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2008
29. PIRU, Al., *Istoria literaturii române de la început până astăzi*, Ed. Univers, București, 1981

3.Dicționare literare:

30. *Dicționarul scriitorilor români*, R/Z, Ed. Albatros, București, 2002, coord. ZACIU, Mircea, PAPAHAĞI, Marian, SASU, Aurel, material realizate de SASU Aurel, p.795
31. *Dicționarul general al literaturii române*, T/Z, Academia Română, coord. general SIMION, Eugen, material realizat de MICU, Dumitru, Ed. Univers enciclopedic, București, 2009, p.389
32. RUȘTI, Doina, *Dicționar de simboluri în opera lui Mircea Eliade*, Editura Coresi, București, 1997

4.Prefețe:

33. GEORGE, Alexandru, *Prefață la Masca-Proză fantastică românească*, vol. I, Editura Minerva, București, 1982
34. SORESCU, Roxana, *Proza lui Vasile Voiculescu sub pecetea tainei* studiu introductiv la vol. *Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, București, 1998
35. STREINU, Vladimir, V. Voiculescu, *Povestiri*, 1, *Capul de zimbru*, București, EPL, 1966, pp.V-XLI; din vol. *Pagini de critică literară*, București, Ed. Minerva, 1974, pp.193-231

5.Antologii de texte critice:

36. PANDELE, Rodica, *V. Voiculescu interpretat de ...* antologie, pref., tabel cronologic, bibliografie critică selectivă de Rodica Pandele, Ed. Eminescu, București, 1981, Colecția Bibiloteca critică

6.În periodice:

37. POP, Mihai, *Măștile de lemn din Bârsești-Topești, Vrancea*, Revista de folclor, nr. I, an III, București, 1958
38. UNGHEANU, Mihai, *V. Voiculescu și traseele prozei fantastice, România literară*, an IV, 1971, nr.33, 12 august, p.6

III.BIBLIOGRAFIE TEORETICĂ:

39. ANGELESCU, Silviu, *Mitul și literatura*, Ed. Univers, București, 1999
40. ANGELESCU, Silviu, *Portretul literar*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2010
41. AUGÉ, Marc, *Religie și antropologie*, București, Editura „Jurnalul literar”, 1995
42. BACHELARD, Gaston, *Apa și visele. Eseu despre imaginația materiei*, Ed. Univers, București, 2000
43. BAHTIN, Mihail, *Probleme de literatură și estetică*, București, Ed. Univers, 1992
44. BARTHES, Roland, *Romanul scriiturii*, Ed. Univers, București, 1987
45. BÂRSILĂ, Mircea, *Fecioara divină și cerbul*, Ed. Calende, Pitești, 1999
46. BESSIÈRE, Irène, *Le Récit fantastique. La poétique de l'incertain*, Larousse, Coll. *Thèmes et textes*, 1973
47. BLAGA, Lucian, *Zări și etape. Artă și magie*, Editura pentru Literatură, București, 1968
48. BLAGA, Lucian, *Gândire magică și religie. Despre gândirea magică*, în *Opere*, vol.10, *Trilogia valorilor*, Editura Minerva, București, 1987.
49. BOIA, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, Humanitas, 2006
50. BRAGA, Corin, *10 studii de arhetipologie*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 2007
51. BREMOND, Claude, *Logica povestirii*, traducere de Mihaela Slăvescu, Prefață și note de Ioan Pânzaru, Ed. Univers, București, 1981
52. CAILLOIS, Roger, *În inima fantasticului*, traducere din limba franceză de Iulia Soare, Editura Meridiane, București, 1971
53. CAILLOIS, Roger, *Omul și sacralul*, traducere din limba franceză de Dan Petrescu, Editura Nemira, București, 2006
54. CASSIRER, Ernst, *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii*, Editura Humanitas, București, 1994
55. CĂLINESCU, Matei, *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, Ed Polirom, Iași, 2003
56. CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București, 1993
57. CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dicționar de simboluri – mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coord.), Polirom, Iași, 2009

58. CREȚU, Vasile Tudor, *Existența ca întemeiere*, Ed. Facla, Timișoara, 1988
59. CULIANU, Ioan Petru, *Păcatul împotriva spiritului*, Polirom, Iași, 2005
60. DAN, Sergiu Pavel, *Proza fantastică românească*, Editura Minerva, București, 1975
61. DAN, Sergiu Pavel, *Fețele fantasticului- Delimitări, clasificări și analize*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005
62. DETIENNE, Marcel, *Les Maîtres de Vérité dans la Grèce archaïque*, Librairie Générale Française, LDP, 2006
63. DODDS, E.R. *Grecii și iraționalul*, Traducere de Catrinel Pleșu, Prefață de Petru Creția, Editura Polirom, 1998
64. DURAND, Gilbert, *Aventurile imaginii*, Editura Nemira, București, 1999
65. DURAND, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers enciclopedic, București, 1998
66. DURKHEIM, Émile, *Formele elementare ale vieții religioase*, Editura Antet XX Press, 2005
67. ECO, Umberto, *Lector in fabula - Cooperarea interpretativă în textele narative*, în românește de Marina Spalas, Editura Univers, București, 1991
68. ELIADE, Mircea, *Aspecte ale mitului*, traducere din limba engleză de Paul G. Dinopol, prefață de Vasile Nicolescu, Editura Univers, București,
69. ELIADE, Mircea, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, Editura Humanitas, București, 2004
70. ELIADE, Mircea, *De la Zalmoxis la Genghis-Han - Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, traducere din limba franceză de Maria și Cezar Ivănescu, Editura Humanitas, București, 1995
71. ELIADE, M., CULIANU, I.P., *Dicționar al religiilor*, realizat cu colaborarea lui H.S. Wiesner, traducere din limba franceză de Dan Petrescu, Ed. Polirom, Iași, 2007
72. ELIADE, Mircea, *Imagini și simboluri - Eseu despre simbolismul magico-religios*, traducere din limba franceză de Alexandra Beldescu, Editura Humanitas, București, 1994
73. ELIADE, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, v.I, II, Editura Universitas, Chișinău, 1992
74. ELIADE, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, v.III, Editura Științifică, București, 1991

75. ELIADE, Mircea în dialog cu Claude Henri ROCQUET, *Încercarea labirintului*, traducere din limba franceză de Doina Cornea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990
76. ELIADE, Mircea, *Jurnal*, v.I, II, Editura Humanitas, București, 2004
77. ELIADE, Mircea, *Meșterul Manole, studii de etnologie și mitologie*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2007
78. ELIADE, Mircea, *Mitul eternei reîntoarceri*, traducere de Maria și Cezar Ivănescu, Editura Univers enciclopedic, București, 1999
79. ELIADE, Mircea, *Mituri, vise și mistere*, traducere de Maria și Cezar Ivănescu, Editura Univers enciclopedic, București, 2008
80. ELIADE, Mircea, *Morfologia religiilor. Prolegomene*, Editura Jurnalul literar, București, 1993
81. ELIADE, Mircea, *Nostalgia originilor - Istorie și semnificație în religie*, traducere din limba engleză de Cezar Baltag, Editura Humanitas, București, 1994
82. ELIADE, Mircea, *Oceanografie*, Editura Humanitas, București, 2003
83. ELIADE, Mircea, *Patañjali și Yoga*, traducere de Walter Fotescu, Editura Humanitas, București, 1992
84. ELIADE, Mircea, *Sacrul și profanul*, Editura Humanitas, București, 1995
85. ELIADE, Mircea, *Solilocvii*, Editura Humanitas, București, 2003
86. ELIADE, Mircea, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, traducere din limba franceză de Brândușa Prelipceanu și Cezar Baltag, Editura Humanitas, București, 1997
87. ELIADE, Mircea, *Yoga. Nemurire și libertate*, traducere din limba franceză de Walter Fotescu, Editura Humanitas, București, 2006
88. EVSEEV, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994
89. EVOLA, Julius, *Metafizica sexului*, Ed. Humanitas, București, 1994
90. FONTANIER, Pierre, *Figurile limbajului*, București, Ed. Univers, 1977
91. FRAZER, James George, *Creanga de aur*, Editura Minerva, București, 1980
92. FREUD, Sigmund, *Opere I, Totem și tabu*, Editura Științifică București, 1991
93. GUȚU, G., *Dicționar latin - român*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983
94. HESIOD, *Teogonia*, Ed. Univers, București, 1973
95. KERNBACH, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1983

96. KERNBACH, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1989
97. IDEL, Moshe, *Camuflarea sacrului în memorialistica, beletristica și literatura științifică a lui Mircea Eliade*, traducere din limba engleză de Bogdan Aldea, în revista *Apostrof*, Anul XIX, nr. 1(212), 2008
98. IOSIFESCU, Silvian, *Construcție și lectură*, București, Ed. Univers, 1970
99. JUNG, Carl, Gustav, *Arhetipul și inconștientul colectiv*, Editura Trei, București, 2003
100. JUNG, Carl, Gustav *Despre fenomenul spiritului în știință și artă*, traducere din limba germană de Gabriela Danțiș, Editura Trei, București, 2003
101. JUNG, Carl, Gustav, *În lumea arhetipurilor*, Editura Jurnalul literar, București, 1994
102. JUNG, Carl, Gustav, *Mysterium coniunctionis. Cercetări asupra separării și unirii contrastelor sufletești în alchimie*, traducere din limba germană de Daniela Ștefănescu, Ed. Trei, București, 2006
103. LABOV, W., WALETZKY, J., *Analiza narativă: versiuni orale ale experienței personale*, trad. Constanța Crișan-Simu, în vol. *Poetica americană*, studii critice, antologie note și bibliografie de Mircea Borcilă și Richard McLain, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, pp.261-303
104. LÉVY-BRUHL, Lucien, *Experiența mistică și simbolurile la primitivi*, traducere din limba franceză de Raluca Lupu-Onet, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2003
105. LÉVI-STRAUSS, Claude, *Gândirea sălbatică*, traducere din limba franceză de I. Pecher, prefață de Mihai Pop, Ed. Științifică, București, 1970
106. LÉVI-STRAUSS, Claude, *Antropologie structurală*, traducere din limba franceză de J. Pecher, Editura Politică, București, 1978
107. LINTVELT, Jaap, *Încercare de tipologie narativă – Punctul de vedere*, Ed. Univers București, 1994
108. LORENZ, Konrad, *Așa a descoperit omul câinele*, trad din germană de Casia Zaharia, Ed. Humanitas, 2019
109. LORENZ, Konrad, *Vorbea cu patrupezele, cu păsările și cu peștii*, trad. din lb. germană de Vasile V. Poenaru, Ed. Humanitas, București, 2019
110. MALINOWSKI, Bronislaw, *Magie, știință și religie*, Editura Moldova, Iași, 1993
111. MAUSS, Marcel, HUBERT, Henri, *Teoria generală a magiei*, traducere din limba franceză de Ingrid Ilinca și Silviu Lupescu, prefață de Nicu Gavriluță, Polirom, Iași, 1996

112. MAUSS, Marcel, *Eseu despre dar*, Ed. Institutul european, Iași, 1993
113. MAXWELL, J., *Magia*, traducere de Maria Ivănescu, Ed. Univers enciclopedic, București, 1995
114. MERCIER, Mario, *Șamanism și șamani*, traducere din limba franceză de Mioara Adina Avram, Editura Moldova, Iași, 1993
115. MINULESCU, Mihaela, *Introducere în analiza jungiană*, Editura Trei, București, 2001
116. OTTO, Rudolf, *Sacrul*, traducere din limba germană de Ioan Milea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002
117. PLATON, *Banchetul*, traducere de Cezar Papacostea, Editura de Vest, Timișoara, 1992
118. POPESCU, Ileana Ruxandra, *Proza fantastică românească. Structuri narative și conversaționale*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
119. PRINCE, Gerald, *Dicționar de naratologie*, traducere din limba engleză de Sorin Pârvu, Institutul european, Iași, 2004
120. PROPP, V.I., *Morfologia basmului*, Ed. Univers, București, 1970
121. PROPP, V.I., *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, Ed. Univers, București, 1973
122. RANK, Otto, *Dublul. Don Juan*, Ed. Institutul European, Iași, 1997
123. SEBEOK, Thomas, *Semnele: o introducere în semiotică*, traducere din limba engleză de Sorin Mărculescu, Ed. Humanitas, București, 2002
124. STEVENS, Anthony, *Jung*, traducere din limba engleză de Oana Vlad, Editura Humanitas, București, 2006
125. TODOROV, Tzvetan, *Introducere în literatura fantastică*, traducere din limba franceză de Virgil Tănase, prefață de Alexandru Sincu, Editura Univers, București, 1973
126. VAX, Louis, *L'art et la littérature fantastiques*, P.U.F., Paris, 1963
127. VERNANT, Jean, Pierre, *Mit și gândire în Grecia antică. Studii de psihologie istorică*, Editura Meridiane, București, 1995
128. VULCĂNESCU, Romulus, *Mitologie română*, Editura Academiei, București, 1987
129. VULCĂNESCU, Romulus, *Dicționar de etnologie*, Ed. Albatros, București, 1979
130. ZIMMER, Heinrich, *Mituri și simboluri în arta și civilizația indiană*, Editura Humanitas, București, 2007

Dicționare:

- 131. ***, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Univers enciclopedic, București, 1998
- 132. ***, *Dicționar de filozofie*, Ed. Politică, București, 1978
- 133. GUTU, G., *Dicționar Latin- Român*, Ed Științifică și Enciclopedică, București, 1983
- 134. ***, *Enciclopedia universală Britannica*, Ed. Litera, 2010, v.1, 9

Sitografie:

- 135. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Fantastic>
- 136. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Semele>
- 137. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Psyche>